9. Bolshakova, T., Liubichankovskii, S. (2012) Leonid Bolshakov : autoportrait on the back ground of epoch, *Leonid Bolshakov : avtoportret na fone epokhi*, Orenburg, Russia.
10. Honchar, O. (2008) Diaries : in 3 Vol, *Shchodennyky : u 3 tomakh, tom 3*, Vol. 3 (1984–1995), second edition, Veselka, Kyiv, Ukraine.
11. Honchar, O. Works : in 12 Vol., Vol. 10. Letters, *Tvory : u 12 tomakh, Tom 10. Lysty*, Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

УДК 821.161.2.(18)

ВІДБИТТЯ ІСТОРИКО-ІДЕОЛОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ М. ХВИЛЬОВОГО В НОВЕЛІ «СОЛОНСЬКИЙ ЯР»

Сиротенко В.П., к. філол. н., доцент

Донбаський державний педагогічний університет,
вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна

valerij_kram@mail.ru

У статті висвітлюються особливості художньої реалізації окреслених історико-ідеологічних поглядів прозаїка, висловлюються думки, що потрактування деяких персонажів новели, її конфліктної природи потребує уточнення з урахуванням сучасних суспільно-історичних реалій. Звертається увага на пейзажно-запахові деталі, які, утворюючи кільцеве обрамлення тексту, увиразнюють поєднання комуністичних та національно-українських симпатій автора.

Ключові слова: новела, ідеологія, «загірна комуна», національно-українські пріоритети, позитивний герой, повстансько-бандитські угрупування, соціальний конфлікт, пейзажна та запахова деталь, кільцева композиція.

ОТОБРАЖЕНИЕ ИСТОРИКО-ИДЕОЛОГИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ Н. ХВЫЛЕВОГО В НОВЕЛЛЕ «СОЛОНСКИЙ ЯР»

Сиротенко В.П.

Донбасский государственный педагогический университет,
ул. Генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина

В статье рассматриваются особенности художественной реализации очерченных историко-идеологических воззрений прозаика, высказывается мысль, что трактовка некоторых персонажей новеллы, ее конфликтной природы требует уточнения с учетом современных общественно-исторических реалий. Обращается внимание на пейзажно-запаховые детали, которые, образуя кольцевое обрамление текста, более рельефно представляют объединение коммунистических и национально-украинских симпатий автора.

Ключевые слова: новелла, идеология, «загорная коммуна», национально-украинские приоритеты, положительный герой, повстанческо-бандитские группировки, социальный конфликт, пейзажная и запаховая деталь, кольцевая композиция.

REFLECTION OF HISTORICAL AND IDEOLOGICAL IDEAS OF M. KHVYLIOVYI IN HIS SHORT STORY «SOLONSKYI YAR»

Syrotenko V.P.

Donbass State Pedagogical University, Heneral Batiuk str., 19, Sloviansk, Ukraine

While analyzing historical and ideological views of M. Khvyliovyi one should take into consideration the fact that they changed during lifetime of the writer from supporting Ukrainian national idea to perception of Soviet power and its ideology, that was personified for the prose writer in the ideal image of 'a distant commune'. The point is underlined that this was not a formal change of reference-points, it was a conscious painful step that was taken, on the one hand, because of his an unwillingness to emigrate after the defeat of Ukrainian revolution, and on the other because the author wished to be useful for his people, his motherland in the time when many Ukrainian intellectuals felt that communist slogans proclaimed by bolshevists can really be put into practice stipulating development and prosperity of their native land.

Short story 'Solonsky Yar' analysis should also taking into account two points. Firstly, the work was written under the conditions of bolshevist ideology domination, that is why the author could not freely express his

world outlook in the artistic form, he was forced to be silent of certain facts, or to interpret others in a simplified manner hiding his genuine ideas in implication or inter-textual hints. Secondly, literary critics were under similar circumstances and were not allowed to present deep and objectively scientific interpretation of the text. Therefore now, when Ukrainian society realizes the task of bleaching their lives of communist ideology, new approaches to reading definite short stories of the writer show up, there is also a possibility of highlighting those semantic and expressive moments that have never been the objects of literary investigation before.

Taking into account this aspect, we should pay attention to the name of the short story, as it can be associated with notorious both in Ukraine and abroad Kholodnyi Yar (events of the time of Haydamaks and civil war) or referred to the natural boundary Solontsi near town Lubny in Poltava region, where combined peasant and cossack detachments under command of Severyn Nalyvaiko fought. Maybe the places where the events described in the short story are taking place are not so important from the point of view of historian, but it is extremely important for understanding the authorial position: Both Kholodnyi and Solonskyi Yar (ravines) were not dens for bandits, they were natural fortresses where heroic militants stayed and held up banners of the glorious great-grandfathers during civil war.

This understanding of the semantics of the name of this short story gives one a chance to look at the conflict of the story and to evaluate behavior of some characters in a different way. 'Convicts' from Solonskyi Yar and peasants of village Mlynky cannot be divided sharply into 'militants' and 'law-abiding citizens'. Outwardly they really belong to opposing parties. However, the head of the village council Savka calls soviet militiamen 'bandits', and women from Holohvativka do not know, who their head of collective farm is, but they get on well with village leader. That is fellow-villagers are not divided into 'bandits' and 'new local authority agents'; there is an internal almost subconscious instinct stating that a man is evaluated in terms of moral, but not in terms of ideology. Nevertheless, it is a very complicated task with civil war in their hands when they are on the threshold of New Economical Policy (NEP) introduction, where a part of peasants want to believe they can return to their peaceful agricultural labour, while others show well-grounded distrust to the promises of the new official power.

A significant role in this short story is played by landscape sketching and smell details. We come across the contrast of forest and steppe that in terms of historical Ukrainian geography is perceived as a collision of two hostile worlds, where the former has positive value of being a guarantor and a charm of Ukrainian state system. Therefore the smell of young oaks saturating the air of ravines and villages (that is circular framing of text) specifies the symbolic value of the oak that will help in uniting split peasant population.

The signs described above let us outline further directions of our research:

comparison of pathos coloring of M. Khvyliovyi short story with works of other writers (belonging to his contemporaries), who touch upon the topic of 'militants/bandits'; extension of approaches to analyzing the principles of expression of authorial position his work; tracing the dynamics of the use of various expressive means in works of the first and second periods of his literary life.

Key words: short story, ideology, 'a distant commune', National Ukrainian priorities, protagonist, militia groups of bandits, social conflict, landscape and smell details, circular composition.

Проблема співвідношення історичного факту та його художнього осмислення завжди привертала увагу письменників, літературознавців. Безумовно, було б явним спрощенням ставити знак рівності між поняттями «історична достовірність» та «твір історичної тематики», оскільки про недопустимість подібних ототожнень указував ще Ф. Прокопович: «Ціль поета – не передавати наступним поколінням пам'ять про події, – це мета історика, а вчити людей, якими вони повинні бути в тій чи тій ситуації» [16, с. 203]. Як бачимо, засторога вченого пов'язана не з сумнівом у фаховій компетентності митця як історика, а в розумінні різної природи пізнавальної спрямованості цих двох суспільних феноменів. Завдання історика – пізнання істини в її об'єктивній даності, літератора – духовного світу людини як феномена, що проживає в певній суспільній атмосфері, значною мірою формується нею, дає оціночні судження, зумовлені світоглядними переконаннями. У випадку з художнім твором ця ситуація ускладнюється ще й тим, що митецький текст завжди містить у собі дві ідеологеми – авторську та персонажа, які можуть цілком співпадати, бути контрастними чи в чомусь перегукуватися. Отже, художній твір – це своєрідний документ певного часу, історичної епохи, її відрізку, що дозволяє суб'єктивізувати історію, зрозуміти логіку подій не в їхній причиновій залежності, а на психологічному рівні. Саме це має на увазі дослідниця Л. Даниленко, зазначаючи: «Історіософія українських історичних романістів уособлює сукупність поглядів, інтерпретацій щодо національної історії і не збігається

з історіографічними твердженнями науковців. Письменники не систематизують факти, а осягають метафізичний зміст подій, суть діянь видатних осіб. Кожен із творів має свої історіософські погляди» [6, с. 47].

Не варто забувати й про те, що літературознавець, інтерпретуючи художній текст, також здійснює це відповідно до власних ідеологічних поглядів, і не завжди він їх може вільно реалізувати у своїх дослідженнях. Власне цим «хворіло» радянське літературознавство, функціонуючи в умовах комуністичної ідеології з її чітко визначеними політичними пріоритетами. Отже, і новелістичний доробок М. Хвильового по-різному висвітлювався в часи написання творів, повного забуття й гоніння на самого прозаїка, в умовах незалежності України. Тож і зараз, коли українське суспільство все чіткіше визначає завдання щодо цілковитого звільнення від комуністичної ідеології, з'являється можливість привідкрити нові підходи до прочитання окремих новел письменника, виявити в них ті змістово-художні моменти, які донедавна ще не ставали об'єктом літературознавчих розвідок.

Сучасне «хвильовознавство» нараховує багато статей різноманітної проблематики [4; 13; 15], монографію Ю. Безхутрого [2]. Зважаючи ж на аспект нашого дослідження, ми зупинимося на працях, де йдеться про політично-ідеологічні погляди М. Хвильового та аналізується його новела «Солонський Яр». Крім уже згаданих праць Ю. Безхутрого та З. Голубєвої, це статті В. Агеєвої [1], Ф. Кислого [8], Ю. Лавріненка [14], Р. Мельникова [11]. Практично в усіх констатується факт, що М. Хвильовий був палким прихильником «загірної комуни», розчарування в якій припадає на кінець 20-х – початок 30-х років минулого століття. Однак не завжди автори звертають увагу на витоки цих поглядів, що й потребує певного уточнення. Так, Ф. Кислий зазначає, що визначальним для майбутнього письменника стало перебування на фронті Першої світової війни: «включається в активну політичну боротьбу, веде агітацію проти війни, «став задумуватися над вольностями України». У кінці 1917 р. після шпиталю повертається додому. І знову у вирі буремних політичних подій бере участь у боротьбі з денікінцями» [8, с. 148]. Наведені факти не суперечать дійсності, але, як нам видається, дослідникові було б варто акцентувати на тому, що при цьому відбувалася зміна політичних орієнтирів. Власне це й робиться Р. Мельниковим. У його викладі шлях М. Хвильового до визнання комуністичної ідеології виглядав так: на фронті знайомиться з представниками українських національних партій, після повернення до Харкова зближується з «боротьбистом» А. Заливчим і лише у квітні 1919 р. стає членом КП(б)України. При цьому наголошується, що шалька терезів у бік комунізму для М. Хвильового схилилася не випадково: «Період національно-визвольних змагань, інтервенцій та братовбивчої боротьби переходив у наступну фазу й закінчувався для покоління, на чию молодість випали фронти Першої світової війни, доволі непросто: для одних – еміграцією, для інших – прагненням будь-що-будь працювати для своєї нації на рідній землі, а то й зі святою вірою в можливість реалізації декларованих принципів радянської влади та комуністичних ідеалів» [11]. По суті про це ж говорить і Ю. Лавріненко, аналізуючи мотиви, які привели М. Хвильового до лав комуністів під час боїв з денікінцями: «Він вирішив узяти за слово Комінтерн і Леніна, які обіцяли ліквідацію тюрми народів і трудящих мас, визнали самостійну Радянську Україну, проклямували незалежність від усіх колоніялістів, спільну відповідь всеєвропейською, ба навіть світовою революцією на удари Заходу. Керуючи політосвітньою роботою в масштабі дивізії, Хвильовий бачив добре не тільки «слова», а й «діла» своїх нових партнерів – російських більшовиків, зокрема і роботу ЧК (у якій ніколи особисто не брав участі), розстріли селян, руїну української культури. Як далеко був цей російський комунізм у своїй дії від того комуністичного ідеалу, що його сприйняв він від Маркса

і від деклярацій Леніна. Хвильовий горнеться до тих українських комуністів, що хотіли дати свій український зміст тому ідеалові <…>» [14, с. 413].

До всього сказаного хочеться додати одне суттєве міркування, висловлене З. Голубєвою з приводу одного факту в біографії письменника: повернення в 1928 році з Відня до України, де вже розкручувався маховик цькування з прикріплення тавра націоналіста та контрреволюціонера. Із цього приводу дослідниця робить надзвичайно точний і правильний висновок: це ще «…одне наочне підтвердження, що М. Хвильовий був переконаним комуністом <…>»[3, с. 49]. Вагомість цього твердження вбачаємо в тому, що проводиться чітка грань між комуністом (внутрішні особистісні переконання) та членом партії (формальна приналежність до політичної організації), що значною мірою й пояснює невипадковість трагічного фіналу, до якого власноруч удався письменник.

Щодо новели «Солонський Яр» (1921), яка входила до першої прозової збірки «Сині етюди» (1923), то думки літературознавців досить схожі. Стверджують, що це «взірець романтичного начала в зображенні революції» (Ф. Кислий), «героїко-романтична новела» (В. Агеєва), звертають увагу на трагічний характер при змалюванні подій (Ю. Безхутрий, З. Голубєва). Генеза останнього вбачається в самому життєвому матеріалові, до якого звернувся письменник: «… істинною причиною збурення селянської стихії, темних її сил були події революції і громадянської війни з їхньою негацією будь-яких законів, пануванням права сили і зброї над моральністю й людяністю» [2, с. 189]. Розглядається й образна система твору. Тут, щоправда, судження дослідників дещо розходяться. Так, В. Агеєва зауважує, що «герої-революціонери постають швидше як символічні узагальнення, ніж індивідуалізовані характери» [1, с. 114], а Ю. Безхутрий називає сільського голову Савку ідеальним героєм, який прагне служити громаді. «Разом із тим, він відчужений від своїх односельців, бо, як йому здається, стоїть вище від них, розуміє більше і бачить далі. Водночас, Савко – втілення дисциплінованості і порядку, підкорення власного «я» наказам згори, зразковий тип для майбутнього комуністичного суспільства <…>» [2, с. 191].

Отже, з урахуванням сказаного в нашій розвідці варто зупинитися на такому:

– беручи до уваги ідеологічні позиції М. Хвильового, проаналізувати образну систему новели «Солонський Яр», уточнити конфліктну основу твору та авторську позицію в її оцінюванні;

– розглянути низку пейзажних деталей стосовно їхньої ролі щодо реалізації авторського задуму;

– аналіз новели здійснювати в порівнянні з документальним романом Ю. Горліса-Горського «Холодний Яр» та романом В. Шкляра «Залишенець. Чорний ворон», у яких також представлена «повстанська» тематика.

Щоб напевніше збагнути ідейне спрямування новели, осягнути авторську позицію, через призму якої відбувається художнє відтворення останніх років громадянської війни на Україні, варто одразу уточнити назву твору, її змістово-виражальне навантаження. А вона явно має свій «секрет», оскільки прозаїк словом «яр» одразу натякає на можливість певних паралелей (Солонський Яр – Холодний Яр) і водночас нібито заперечує їх, заявивши устами одного з селян, що «є Холодний Яр, а це – Солонський Яр» [18, с. 86]. Одразу виникає питання, з якою метою це зроблено. Відповідь не може бути однозначною, тому наведемо декілька міркувань. Так, багато дослідників відзначають інтертекстуальність, алюзивність творів письменника. Зокрема, О. Мамона зауважує, що «М. Хвильовий є представником митців початку ХХ ст. і змушений був писати в умовах жорстокої цензури з метою змалювання реалій крізь призму фантастичної дійсності. З латинської «алюзія» перекладається як натяк, стилістична фігура, котра

використовується для розширення рельєфного показу реалій, подій, що, за визначенням І. Гальперіна, «не відновлює добре відомий образ, а витягує із нього додаткову інформацію» [10, с. 116]. Отже, говорити відкрито про Холодний Яр, у якому на момент написання новели ще існувала Холодноярська республіка, прозаїк просто не міг, але й ігнорувати цей факт комунар М. Хвильовий з проукраїнським серцем не міг. Тож цілком можна припустити, що у творі йдеться саме про Холодний Яр, адже не випадково укладачі видання творів митця в серії «Бібліотека української літератури» у коментарях до новели згадують саме Холодний Яр [18, с. 766].

Однак існують й інші міркування: «…у Солонському Яру панує злодійське кубло – антипод Холодного Яру, лісу під Чигирином, де, за народними переказами, гайдамаки святили ножі перед повстанням проти польської ШЛЯХТИ» [17]. Тобто висловлюється думка, що відбиті в новелі події – це не стільки соціальне, скільки кримінальне підґрунтя, хоча й породжене жахами й безвладдям громадянської війни.

Ми схильні до першої думки і спробуємо довести це деякими міркуваннями. Про Холодний Яр існує доволі багато найрізноманітнішої інформації: про історію його виникнення, географічне розташування, рослинний та тваринний світи, його роль в історії боротьби українського народу за свою національну й соціальну свободу [19]. Інформації ж про Солонський Яр обмаль. У довідці про Лубенський район та місто Лубни (а це Полтавщина, яка згадується й у новелі М. Хвильового) говориться, що південніше Лубен в урочищі Солониця влітку 1596 р. коронним гетьманом С. Жолкєвським було знищено 12-тисячний селянсько-козацький загін під командуванням Северина Наливайка, у пам’ять про що влітку 2001 року встановлено знак за загиблими [9]. Якщо припустити, що прозаїк мав на увазі саме цю географічну місцину, то доволі логічним виглядає висновок, що й новела «Солонський Яр» також має історико-героїчні аналогії, а не лише зображення сільських міжусобиць, породжених трагізмом часу. Адже в пам’яті козацьких нащадків завжди жили перекази й легенди про вільнолюбиве українське лицарство, тому мав право Ю. Горліс-Горський заявити, що «в часи нової Руїни вони (колишні оборонні споруди на території Холодного Яру – *В.С.*) знову стали осередками збройної боротьби, до якої охоче було місцеве селянство, що не любило гнути шию і ще не втратило войовничих традицій предків-козаків, однаково любило і плуг, і рушницю… Ці села були свого часу козацькими сторожами перед царством орди – Диким полем, що недалеко звідси починалося <…>. Тут Хмельницький і Залізняк збирали сили супроти ворога» [5, с. 22].

З огляду на сказане варто дещо по-іншому поглянути й на характер порушеного у творі конфлікту та на оцінювання поведінки деяких із персонажів новели. Нам видається, що «острожників» із Солонського Яру та селян Млинків не можна різко протиставляти за принципом «бандити» – «законослухняні» громадяни. Зовні вони дійсно перебувають нібито в опозиційних станах. Однак згадаємо ще раз про інтертекстуальність та асоціативність творів М. Хвильового. Дуже слушне спостереження, щоправда з приводу новели «Життя», знаходимо в Ю. Безхутрого: «… сучасність одразу ж виходить на передній план. Складна атмосфера життя українського села під час громадянської війни, його настроїв, у яких переплелися різні інтереси й цілі, від обивательсько-житейських до політико-соціальних, передається промовистими деталями, зокрема, тими ж інтертекстуальними цитатами» [2, с. 119]. Тому звернімося до кількох фрагментів з новели «Солонський Яр». Вислуховуючи розмірковування рудого міліціонера про необхідність більшої «слабоди», Савка цілком резонно коментує: «Бандити ви гарні, як на вас подивишся» [18, с. 88]. І це говорить голова сільради про озброєних людей, яким радянська влада доручила її захищати й налагоджувати законність. Іншим разом уже голохватські баби, сплеснувши руками, заявляють міліціонерам: «Як же ви налякали. А ми подумали – і справді комунія наскочила» [18, с. 89]. Як бачимо, жінки поділяють

односельців не за принципом «бандит» – «представник нової влади», а за внутрішнім, можливо, підсвідомим інстинктом, що сутність людини повинна визначатися моральними, а не ідеологічними ознаками. Не випадково вони допускають своєрідну обмовку по З. Фройду, коли не знають, хто їхній «предсідатель», але прекрасно спілкуються зі старостою.

Однак залишається питання, чому ж тривають пограбування, чому в Солонському Яру не меншає чоловічих постатей. Тут, напевне, відповідь слід шукати в більш глибинних соціально-політичних процесах, які розпочиналися саме з 1921 року – НЕП. Новій владі вдалося торкнутися тих глибинних струн, які завжди бриніли в селянській душі – мирне хліборобство та господарювання, що й обернулося природним розшаруванням селянської маси, коли одні повірили запевненням у можливості налагоджування спокійного життя, а інші виявляли упередженість до будь-яких запевнень влади, оскільки не раз уже були обмануті нею. Своєрідною ілюстрацією цьому слугує гірке зізнання одного з персонажів роману В. Шкляра: «Сам сатана вигадав неп, щоб узяти нас за горлянку. Ми почали втрачати найбільшу опору – селянина, якому нарешті дали дихнути, дозволили погосподарювати, пожити з ров'язаними руками. Хай і в неволі, зате з масною кісткою. Ще зовсім недавно село зустрічало нас, як своїх боронителів, мішками несло хліб, сало, курей, давало кращих своїх синів, а тепер – відвернулося. «Вибачайте, хлопці, – ховаючи очі, казали дядьки, – часи змінилися, пора б і вам братися до якогось діла, бо в лісі ви вже нічого не виходите. Вертайтеся додому, хазяйнуйте і живіть, як люди» [20, с. 69]. Безумовно, чогось подібного хотілося й М. Хвильовому, коли він щиро бідкався, що «темна наша батьківщина. Розбіглась по жовтих кварталах чорнозему й зойкає росою на обніжках своїх золотих ланів. Блукає вона за вітряками й ніяк не найде веселого шляху» [18, с. 91].

Викликає обмірковування ще одне доволі поширене серед дослідників твердження щодо пасивності млинських селян: «М. Хвильовий майстерно передає психологію несвідомої селянської маси: моя хата скраю. Страх настільки опанував людьми, що на боротьбу зі злодіями відважується лише волосний голова Савка із загоном міліціонерів, колишніх партизан» [17]. Безумовно, страх заволодів селянином, однак породжувався він не тільки побоюванням «бандитів». Це й одвічний страх перед будь-якою владою, чого не міг не враховувати письменник. Адже відомо, що однією з прикметних рис українського селянина є обережність, намагання уникнути прямої відповіді, прагнення приховати свою власну позицію. І якщо в новелі М. Хвильового цей момент проявляється лише в підтексті, то В. Шкляр пише про це цілком відверто. Так, між холодноярівцем, переодягненим у форму червоного командира, й дідусем виникає розмова з приводу спаленого села: «Що це за пожежа така страшна прокотилася вашим селом?

Старий подивився на мене з докором і недовірою.

– Хіба ж ви не чули, начальнику? Дітки, сироти наші, що їхніх батьків постріляно, голодні пекли картоплю в багатті та й запалили село. – Він обняв хлопчинку за плечі й пригорнув до себе. Дітки, начальнику…

Саме горе жартувало вустами старого, який перед червоним начальником не посмів назвати призвідців біди» [20, с. 258].

У новелі знаходимо не лише цікаві та неоднозначні постаті дійових осіб, а і природних явищ. Перш за все – це ліс та дубовий молодняк. При цьому висловлюється думка, що ліс у письменника асоціюється із запахом дубового молодняка, залишаючись протягом твору статичним і нейтральним [17]. Нам більше імпонує твердження Ю. Безхутрого, що ліс – це простір, який окреслює певну територію: «Бандити, які тікають через свій ліс у свою землю – Солонський Яр, у набагато кращій позиції, ніж Савко, який кидається наздогін у чужий простір» [2, с. 194]. Солідаризуючись зі сприйняттям лісу як специфічного

світоглядного простору, спробуємо розставити дещо інші ідеологічні акценти в його потрактуванні. Відомо, що історична концепція Є. Маланюка значною мірою ґрунтувалася на його географічних пріоритетах для Руси-України. За своєю вагомістю для культурно-історичного життя всю територію поет поділяв на лісову смугу, лісостеп та степ. Перша визнавалася митцем як найсприятливіша для поступового розвитку української держави, бо завжди становила значну природну перешкоду завойовникам. Відповідно степ – одвічне прокляття України, це той агресивний простір, з якого завжди на нашу землю приходили найбільші нещастя [12]. Щось подібне спостерігаємо й у новелі М. Хвильового, адже Солонський Яр з його лісовими хащами, проваллями – це природна фортеця, яка дає прихисток тим, хто не сприймає степову владу. Не випадково спійманого Савку на страту повели в поле, а він ішов по дорозі «й тупо дивився на полтавський ліс» [18, с. 93].

Доречність наших висновків спирається на одну промовисту деталь – запах дубового молодняка, яким просякнуто не лише все в Солонському Яру, а й у селі. Це надзвичайно промовисте зауваження, оскільки дуб – не лише символ могутності, повноти життя, величної краси. «Він – консерватор, бо не любить змін і довго опирається їм: навесні пізніше всіх розпускається, а восени якнайдовше не розлучається з листям...» [7]. Можливо, на це й натякає письменник, надаючи запаховій деталі вагомої функціональної ролі – кільцевого обрамлення. Наголошуючи на цьому, автор недвозначно визначає власну позицію – село й Солонський Яр не протиставляються, не роз'єднуються, між ними зберігається дуже специфічний зв'язок. На момент описаних подій він зазнав ушкодження, підозра й недовіра загострилися з обох боків, однак, пам'ятаючи, що дуб перебуває в гармонійних узаєминах з довкіллям, візьмемо на себе сміливість стверджувати, що письменник вірив у перемогу гуманного начала у взаєминах між людьми, у торжество тих світлих ідеалів, які, безумовно, були невід'ємною часткою «загірної комуни», у яку вірив М. Хвильовий.

Проведений аналіз новели дозволяє констатувати, що художнє відтворення складних суспільно-історичних подій початку 20-х років ХХ ст., які відбувалися в українському селі, здійснюється на підставі поєднання комуністичних та національно-українських симпатій письменника. Із цим пов'язані особливості оцінки діяльності тих чи інших персонажів твору, існуючих між ними конфліктів. Підкреслюється наявна в тексті багаторівневість змістових характеристик реалізується пейзажними, кольоровими, запаховими деталями, які обумовлюють композиційну своєрідність новели, надаючи їй цілісного ідейно-художнього вираження.

Виявлені ознаки дозволяють окреслити подальші напрямки дослідження:

- порівняння пафосної наснаженості новели М. Хвильового з творами інших письменників (його сучасників), у яких також порушується тема «повстанчества/бандитизму»;
- розширити спостереження над принципами вираження авторської позиції у творі;
- простежити динаміку використання різноманітних виражальних засобів у творах першого та другого періодів творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєва В. П. Микола Хвильовий (1893–1933) / В. П. Агеєва. // Ґроно нездоланних співців : Літ. порт. укр. письменників ХХ ст., твори яких увійшли до оновлених шкіл. прогр. : навч. посібн. для вчителів та учнів ст. кл. серед. шк. / Упор. В. І. Кузьменко. – К. : Укр. письменник, 1997. – С. 112–122.

2. Безхутрий Ю. М. Хвильовий : проблеми інтерпретації / Ю. М. Безхутрий. – Харків : Фоліо, 2003. – 495 с.

3. Голубєва З. С. Двадцяті роки ХХ століття. Зошит перший : літературне життя доби як об'єкт наукових досліджень / З. С. Голубєва. – Х. : Вид. група «РА–Каравела», 2000. – 120 с.

4. Голубєва З. С. Микола Хвильовий / З. С. Голубєва // Двадцяті роки ХХ століття. Зошит другий: найвидатніші письменники доби. – Х. : Вид. група «РА–Каравела», 2001. – С. 4–27.

5. Горліс-Горський Ю. Ю. Холодний Яр : документальн. роман / Ю. Ю. Горліс-Горський. – Дрогобич : Відродження, 2006. – 432 с.

6. Даниленко Л. В. Історіософські аспекти відображення козацтва в романі О. Ільченка «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і чужа молодиця» / Л. В. Даниленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Частина ІІІ. –2011. – № 3 (214). – С. 47–52.

7. Дуб / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://about-ukraine.com/index.php?text=415

8. Кислий Ф. С. Микола Хвильовий (1893–1933) / Ф. С. Кислий // Нові імена в програмі з української літератури : посібн. для вчителя / Упор. В. Я. Неділько. – К. : Освіта, 1993. – С. 146–169.

9. Лубенський район та місто Лубни / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://poltava-tour.gov.ua/page/lubenskiy-rayon-mlubni.

10. Мамона О. О. Алюзія в повісті «Санаторійна зона» М. Хвильового / О. О. Мамона. // Слобожанщина : літературний вимір. Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції. 9 лютого 2007 року. – Вип. V. – Луганськ : СПД Рєзников В. С., 2007. – С. 115–122.

11. Мельників Р. Життя і смерть Миколи Хвильового. Від комуніста до комунара / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.istpravda.com.ua/research/2013/05/13/123968/

12. Муравльова О. В. «Празька школа» українських письменників. Євген Маланюк. Основні поетичні збірки. Загальна характеристика їх творів / О. В. Муравльова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://school.xvatit.com/index.php?title=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%83:_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA._%C2%AB%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%C2%BB_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2

13. Муслієнко О. В. Місто у семіосфері абсурду М. Хвильового / О. В. Муслієнко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. Частина ІІІ. –2011. –№ 3 (214). – С. 146–153.

14. Розстріляне відродження : Антологія 1917–1933 : Поезія – проза – драма – есей / Упорядкув., передм., післямова Ю. Лавріненка ; післямова Є. Сверстюка. – К. : Смолоскип, 2002. – 984 с.

15. Ручка І. Духовна драма персонажів новел Миколи Хвильового / І. Ручка // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць. – Вип. 14. – К. : Твім інтер, 2002. – С. 338–343.

16. Сиротенко В. П. Дитяча література з основами літературознавства. Лекційно-практичні та методичні матеріали : посібн. для студентів спеціальності «Початкове навчання» / В. П. Сиротенко. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – 272 с.

17. Солонський Яр / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://ukrlitera.ru/index.php/literatura/85-khvilovij-mikola/115-khvilovij-mikola-solonskij-yar

18. Хвильовий М. Новели, оповідання «Повість про санаторійну зону», «Вальдшнепи». Роман. Поетичні твори. Памфлети ; вступ. ст., упор. і прим. В. П. Агеєвої / М. Хвильовий. – К. : Наук. думка, 1995. – 816 с.

19. Холодний Яр / [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%AF%D1%80

20. Шкляр В. М. Залишенець. Чорний ворон / В. М. Шкляр. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 384 с.

REFERENCES

1. Aheieva, V.P. (1997), Mykola Khvylovyi (1893–1933) / V.P. Ahieieva. // Grono nezdolannykh spivtsiv: Lit. port. ukr. pysmennykiv XX st., tvory yakykh uviishly do onovlenykh shkil. prohr.: Navch. posibnyk dlia vchyteliv ta uchniv st. kl. sered. shk. / Uporiad. V.I. Kuzmenko. – K. : Ukr. pysmennyk, pp. 112–122.

2. Bezkhutryi, Yu.M. (2003), Khvyliovyi : problemy interpretatsii, Kharkiv : Folio.

3. Holubieva, Z.S. (2000), Dvadtsiati roky KhKh stolittia. Zoshyt pershyi: literaturne zhyttia doby yak obiekt naukovykh doslidzhen / Z.S. Holubieva. – Kh. : Vyd. hrupa «R -Karavela».

4. Holubieva Z.S. (2001), Mykola Khvyliovyi, Dvadtsiati roky KhKh stolittia. Zoshyt druhyi: naivydatnishi pysmennyky doby. – Kh. : Vyd. hrupa «RA – Karavela», pp. 4–27.

5. Horlis-Horskyi, Yu.Yu. (2006), Kholodnyi Yar: Dokum. Roman, Drohobych : Vidrodzhennia.

6. Danylenko, L.V. (2011), Istoriosofski aspekty vidobrazhennia kozatstva v romani O. Ilchenka «Kozatskomu rodu nema perevodu, abo zh Mamai i chuzha molodytsia», Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky, Part III, no. 3 (214), pp. 47–52.

7. Dub, Available at: http://about-ukraine.com/index.php?text=415

8. Kyslyi, F.S. (1993), Mykola Khvyliovyi (1893–1933), Novi imena v prohrami z ukrainskoi literatury: Posibnyk dlia vchytelia / Uporiad. V.Ia. Nedilko. – K. : Osvita, pp. 146–169.

9. Lubenskyi raion ta misto Lubny, available at: http://poltava-tour.gov.ua/page/lubenskiy-rayon-mlubni

10. Mamona, O.O. (2007), Aliuziia v povisti «Sanatoriina zona» M. Khvylovoho / O.O. Mamona. // Slobozhanshchyna: literaturnyi vymir. Materialy V Vseukrainskoi naukovoi konferentsii. 9 liutoho 2007 roku, Iss. V, Luhansk : SPD Rieznykov V.S., pp. 115–122.

11. Melnykiv, R. Zhyttia i smert Mykoly Khvyliovoho. Vid komunista do komunara, available at : http://www.istpravda.com.ua/research/2013/05/13/123968/

12. Muravliova, O.V. «Prazka shkola» ukrainskykh pysmennykiv. Yevhen Malaniuk. Osnovni poetychni zbirky. Zahalna kharakterystyka yikh tvoriv, Available at : http://school.xvatit.com/index.php?title=%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D1%82%D0%B5%D0%BC%D1%83:_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD_%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA._%C2%AB%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%C2%BB_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%BF%D0%B8%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2

13. Musliienko, O.V. (2011), Misto u semiosferi absurdu M. Khvyliovoho, Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filolohichni nauky, Part III, no. 3 (214), pp. 146–153.

14. Rozstriliane vidrodzhennia : Antolohiia 1917–1933 : Poeziia – proza – drama – esei, (2002), Uporiadkuv., peredm., pisliamova Yu. Lavrinenka; Pisliamova Ye. Sverstiuka. – K. : Smoloskyp.

15. Ruchka, I. (2002), Dukhovna drama personazhiv novel Mykoly Khvyliovoho, Literatura. Folklor. Problemy poetyky. Zb. nauk. Prats, Iss. 14. – K.: Tvim inter, pp. 338–343.

16. Syrotenko, V.P. (2011), Dytiacha literatura z osnovamy literaturoznavstva. Lektsiino-praktychni ta metodychni materialy. Posibnyk dlia studentiv spetsialnosti «Pochatkove navchannia» , Sloviansk : SDPU, 2011.

17. Solonskyi Yar, available at : http://ukrlitera.ru/index.php/literatura/85-khvilovij-mikola/115-khvilovij-mikola-solonskij-yar

18. Khvyliovyi, M. (1995), Novely, opovidannia «Povist pro sanatoriinu zonu». «Valdshnepy». Roman. Poetychni tvory. Pamflety. Vstup. st., uporiad. i prymit. V.P. Aheievoi, K. : Nauk. dumka.
19. Kholodnyi Yar, available at : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%AF%D1%80
20. Shkliar, V.M. (2011), Zalyshenets. Chornyi voron, Kharkiv : Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia».

УДК 947.7+82(477.6)(07)

ГОРТАЮЧИ ПОЖОВКЛІ СТОРІНКИ: ОГЛЯД ПУБЛІКАЦІЙ «ДОНЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ», м. СЛОВ'ЯНСЬК, 1942–1943 рр.

Сиротенко В.П., к. філол. н., доцент,
*Максименко О.Л., начальник ковальсько-термічного цеху *ВАТ «ТІСО»*
Донбаський державний педагогічний університет,
вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна
**ВАТ «ТІСО», вул. Орджонікідзе, м. Краматорськ, Україна*
valerij_kram@mail.ru, maksimenko@bk.ru

Стаття присвячена з'ясуванню змістово-проблемних, ідеологічних спрямованостей ряду матеріалів. Хоча редакція поділяла погляди «Просвіти» та ОУН (утвердження національної свідомості, прагнення відродити українську державність, негативне ставлення до більшовизму), в умовах німецької окупації висловлювалася позитивна оцінка «новому порядкові». Детально аналізуються статті морально-етичної наснаженості як такі, у яких порушуються питання формування особистості, відстоювання людини як індивіда.

Ключові слова: «Просвіта», ОУН, ідеологія, німецька окупація, національна свідомість, державна самостійність, морально-етична наснаженість, особистість, людська індивідуальність, газетні жанри, агітаційна спроможність.

ЛИСТАЯ ПОЖЕЛТЕВШИЕ СТРАНИЦЫ: ОБЗОР ПУБЛИКАЦИЙ «ДОНЕЦЬКОЇ ГАЗЕТИ», г. СЛАВЯНСК, 1942–1943 годы

Сиротенко В.П.,*Максименко О.Л.
Донбасский государственный педагогический университет,
ул. Генерала Батюка, 19, г. Славянск, Украина
**ОАО «ТИСО», ул. Орджоникидзе, г. Краматорск, Украина*

Статья посвящена рассмотрению содержательно-проблемной, идеологической направленности ряда материалов. Хотя редакция разделяла взгляды «Просвиты», ОУН (утверждение национального сознания, стремление возродить украинскую государственность), в условиях немецкой оккупации давалась позитивная оценка «новому порядку», проявлялось негативное отношение к большевизму. Подробно анализируются статьи морально-этической направленности как такие, в которых затрагиваются вопросы формирования личности, защиты человека как индивида.

Ключевые слова: «Просвита», ОУН, идеология, немецкая оккупация, национальное сознание, государственная самостоятельность, морально-этическая направленность, личность, человеческая индивидуальность, газетные жанры, агитационная состоятельность.

TURNING YELLOWISH PAPER PAGES: REVIEW OF PUBLICATIONS OF «DONETSK NEWSPAPER», SLOVJANSK, 1942–1943.

Syrotenko V.P., *Maksymenko O.L.
Donbass State Pedagogical University, Heneral Batiuk str., 19, Sloviansk, Ukraine
**Public Limited Company «TISO», Ordzhonikidze str., Kramatorsk, Ukraine*

Of all materials available in Donetsk regional record office, several publications of «Donetsk newspaper» are analyzed, the paper is question was issued by society «Prosvita» (Inlightening) in Slovjansk from the end of 1942 till August, 1943. Having regard to the fact that there were many participants of partisan OUN (Organisation of Ukranian Nationalists) among the members of «Inlightening» it ispossible to see relations of German military administration on the occupied territories of Donetsk area with Ukrainian nationalists, who legalized their activity by means of cultural and editorial establishments in particular. Therefore newspaper